
Лукаш Дзекуць-Малей: пастар, які працягнуў справу Скарыны

Зборнік артыкулаў

Мінск
«Пазітыў-цэнтр»
2021

УДК[279.123-9(476)(092)+929 Дзекуць-Малей](082)
ББК86.376(4Бел)я43
Л84

Укладальнікі:

А.І. Бокун, А.У. Унучак, Ю.А. Бачышча

Лукаш Дзекуць-Малей : пастар, які працягнуў справу Скарыны:

Л84 зборнік артыкулаў / уклад .: А.І. Бокун, А.У. Унучак, Ю.А. Бачышча –
Мінск : Пазітыў-цэнтр, 2021. – 296с. : іл.

ISBN 978-985-7193-66-0.

У зборніку сабраныя артыкулы беларускіх і замежных аўтараў, якія асвятляюць жыццё і дзейнасць пастара Лукаша Дзекуць-Малея (1888 - 1955). Упершыню пад адной вокиадкай сабрана абсалютная большасць даследаванняў па біяграфіі знакамітага беларускага нацыянальнага і рэлігійнага дзеяча. Адрасуецца шырокаму колу чытачоў.

УДК[279.123-9(476)(092)+929 Дзекуць-Малей](082)
ББК86.376(4Бел)я43

ISBN 978-985-7193-66-0

© А.І. Бокун, А.У. Унучак,
Ю.А. Бачышча, укладанне, 2021
© Афармленне.
ПВУП «Пазітыў-цэнтр», 2021

ЗЬМЕСТ

Ад укладальнікаў.....	5
Разьдзел I. Біяграфія	
<i>Сьцяпан Пекун.</i> Лукаш Дзекуць-Малей: жыццё і служэньне.....	9
<i>Алена Глагоўская.</i> Жыццё і дзейнасць Лукаша Дзекуць-Малея.....	47
<i>Антоні Бокун.</i> Пастар, які працягнуў справу Скарыны.....	57
<i>Алена Глагоўская.</i> «...Хоць бы і памёр, жыць будзе». Пра Лукаша Дзекуць-Малея (1888 – 1955).....	62
<i>Андрусь Унучак.</i> Лукаш Дзекуць-Малей (1888 - 1955): асноўныя моманты біяграфіі і сьветапогляду.....	76
<i>Алена Глагоўская.</i> Пра пасляваеннае жыццё Лукаша Дзекуць-Малея ў Польшчы (невядомы беластоцкі перыяд).....	93
Разьдзел II. У імя незалежнай Беларусі	
<i>Андрусь Унучак.</i> Сьвятар, патрыёт, перакладчык.....	121
<i>Уладзімір Ляхоўскі, Андрэй Чарнякевіч.</i> Гарадзенскі «эпізод» жыцця пастара Лукаша Дзекуць-Малея.....	130
Разьдзел III. Царкоўнае служэньне	
<i>Алена Глагоўская.</i> Дзейнасць Лукаша Дзекуць-Малея сярод баптыстаў на Палессі.....	145
<i>Матэвуш Віхары.</i> Лукаш Дзекуць-Малей ва ўспамінах Міхала Папко і Вальдэмара Гутшэ.....	152
<i>Андрусь Унучак.</i> Некаторыя старонкі царкоўнага служэньня пастара Лукаша Дзекуць-Малея ў Брэсце ў 1920-я – пачатку 1930-х гг.....	176
Разьдзел IV. Беларуская Біблія	
<i>Гай Пікарда.</i> Нябеснае польмя: Досьлед пачаткаў беларускага перакладу Новага Запавету і Псальмаў (1931).....	185

Андрусь УНУЧАК

Некаторыя старонкі царкоўнага служэння пастара Лукаша Дзекуць-Малея ў Брэсце ў 1920-я – пачатку 1930-х гг.

Імя Лукаша Дзекуць-Малея, першага перакладчыка Бібліі на сучасную беларускую мову, не вельмі добра вядомае шырокім колам беларускага грамадства. Нягледзячы на шэраг публікацый айчынных і замежных навукоўцаў, біяграфія знакамітага брэсцкага пастара застаецца, на нашу думку, недастаткова вывучанай. Павелічэнне ведаў пра гэтую асобу і ёсць мэтай дадзенага артыкула.

Жыццё і дзейнасць Л. Дзекуць-Малея шчыльна звязаныя з Брэстам. Брэсцкі перыяд жыцця пастара баптысцкай царквы стаў адным з самых плённых і самых, калі можна так сказаць, напэўна, шчаслівых перыядаў яго жыцця. У Брэсце Л. Дзекуць-Малея пражыў 23 гады - з 1921 па 1944 гг. Тут ён заснаваў царкву, тут нарадзіліся яго дзеці, тут ён, разам з жонкай Серафімай, здзейсніў, галоўную справу свайго жыцця – пераклаў «Новы Заповіт і Псалмы» на беларускую мову.

Упершыню Л. Дзекуць-Малея з'явіўся ў Брэсце, як ён сам пісаў, калі быў арыштаваны «за пропаведзь Слова Божага»¹. Гэты эпізод яго жыцця яшчэ патрабуе дадатковага вывучэння. На сёння мы ведаем толькі тое, што малады настаўнік, родам са Слонімсчыны, быў прызваны ў расійскае войска, там у 1912 г. навярнуўся ў баптызм і пазней быў, як відаць, за распаўсюджанне сваіх поглядаў, арыштаваны і змешчаны ў Брэсцкую турму².

¹ Дзекуць-Малея Л. Развитие дела Божия в Бресте // Сеятель истины. 1928. Март. С. 12.

² Пекун С. Лукаш Дзекуць-Малея: жыццё і служэнне // Лукаш Дзекуць-Малея і беларускія пераклады Бібліі. Брэст, 2011. С. 141.

Імадныя даты вышэйназваных падзеяў яшчэ належыць усталяваць, аднак відавочна, што гэта было ў 1912 г. або 1913 г.

Другі прыезд Л. Дзекуць-Малея ў Брэст адбыўся ўжо пасля Першай сусветнай і савецка-польскай войнаў. Минула трохі менш за 10 гадоў пасля першага побыту ў горадзе над Бугам, але сітуацыя радыкальна змянілася: змянілася дзяржаўная прыналежнасць Брэста, яго эканамічны стан і вонкавы выгляд, змяніўся і сам Л. Дзекуць-Малея. Калі папярэдні раз гэта быў нікому невядомы вернік-баптыст, то цяпер на перон Брэсцкага вакзала сышоў знакаміты дзесяч беларускага нацыянальнага руху, былы старшыня Гродзенскай беларускай школьнай рады, гродзенскага філіялу Беларускага таварыства дапамогі ахвярам вайны, член гродзенскага Беларускага нацыянальнага камітэту, двойчы вязень польскіх турмаў і г.д.³ У 1921 г. Л. Дзекуць-Малея быў ужо вельмі значнай фігурай у беларускім руху.

Калі дакладна і адкуль прыбыў Л. Дзекуць-Малея ў Брэст другі раз, пакуль застаецца пытаннем. Сам ён наведваў, што гэта было ў снежні і што прыехаў ён цягніком⁴. Найбольш верагодна, што гэта адбылося ў снежні 1921 г. і што прыехаў ён з Беластока⁵. Сваю дзейнасць-служэнне пастар пачаў, як і належыць святару, з заснавання царквы, пра што выдатна напісаў у яго біяграфічным нарысе С. Пекун⁶.

Складанасці царкоўнага служэння палягалі ў многіх аспектах, адным з іх была рэгістрацыя царквы. Сам Л. Дзекуць-Малея толькі 28 кастрычніка 1925 г. атрымаў польскае грамадзянства. Дакумент, звязаны з атрыманнем грамадзянства, дазваляе больш дакладна ўстанавіць яго месца нараджэння. Л. Дзекуць-Малея напісаў, што нарадзіўся ў вёсцы Вялікія Шастакі Слонімскага павету Гродзенскай губерні, сённяшні Дзятлаўскі раён Гродзенскай вобласці⁷.

³ Ляхоўскі У., Чарнякевіч А. Гарадзенскі «эпізод» жыцця пастара Лукаша Дзекуць-Малея // Лукаш Дзекуць-Малея і беларускія пераклады Бібліі. Брэст, 2011. С. 114-118.

⁴ Дзекуць-Малея Л. Развитие дела Божия ... С. 12.

⁵ Пекун С. Лукаш Дзекуць-Малея: жыццё ... С. 140

⁶ Тамсама.

⁷ Дзяржаўны архіў Брэсцкай вобласці (ДАБВ). Ф. 1. В. 2. С. 2327. А. 48.

Маючы грамадзянства Польскай Рэспублікі, 13 снежня 1926 г. пастар Л. Дзекуць-Малей склаў зварот вернікаў Брэсцкай баптысцкай царквы да палескага ваяводы з просьбай зарэгістраваць царкву пад назвай «Брэсцкі збор Евангельскіх Хрысціян Баптыстаў». У сваёй просьбе вернікі спасылаліся на іменны ўказ расійскага імператара Мікалая II ад 17 кастрычніка 1906 г., якім карысталіся і польскія ўлады, «Аб парадку ўтварэння і дзейнасці стараабрадніцкіх і сектанцкіх грамад...»⁸. Пры гэтым агаворвалася, што «1. Царквой будзе кіраваць царкоўная рада; 2. Адказным за царкву з'яўляецца прэсвітар Лукаш сын Мікалая Дзекуць-Малей»⁹. Тэрыторыя дзейнасці Брэсцкай царквы мела ахапіць асобныя гміны Брэсцкага, Кобрынскага, Любомльскага, Канстанцінаўскага, Бела-Падляскага і Бельскага паветаў з сядзібай у Брэсце на вуліцы Люблінскай уніі 44, дзе царква арандавала памяшканне пад малітоўны дом і жыў сам Л. Дзекуць-Малей. Дадзенае прашэнне падпісалі 55 членаў царквы¹⁰. З гэтага можна меркаваць, што царква на той час мела даволі значную колькасць вернікаў, паколькі свае подпісы паставілі толькі тыя, хто меў у польскай дзяржаве юрыдычна аформлены статус. І гэта датычыла адной толькі Брэсцкай царквы, а пастар Л. Дзекуць-Малей заснаваў яшчэ шэраг цэркваў у вёсках і мястэчках Берасцейшчыны.

Згодна з пратаколам сходу Брэсцкай баптысцкай царквы, які адбыўся 15 лютага 1927 г., царква налічвала 70 членаў. Асноўным пытаннем згаданага сходу было абранне рады Брэсцкай царкоўнай акругі. Старшынёй рады быў абраны Л. Дзекуць-Малей, сама рада складалася з 15 служыцеляў¹¹. 22 красавіка 1927 г. старшыня рады Л. Дзекуць-Малей ужо звяртаўся ў ваяводскую адміністрацыю Брэста з просьбай «легалізаваць царквы Евангельскіх Хрысціян Баптыстаў Брэсцкага павету»¹². На гэтым этапе свайго служэння ён ужо дэ-факта выступаў перад польскай уладай у якасці епіскапа.

⁸ ДАБВ. Ф. 1. В. 2. С. 2313. А. 14.

⁹ Тамсама.

¹⁰ Тамсама.

¹¹ Тамсама. АА. 11-12.

¹² Тамсама. А. 4.

Рапэннем 2 траўня 1927 г. палескі ваявода папвердзіў спачатне Л. Дзекуць-Малея ў склад Рады цэркваў ЕХБ Палескага ваяводства. Ад гэтага часу пастар Л. Дзекуць-Малей афіцыйна атрымліваў права выканання рэлігійных абрадаў у «нзкім коле сваіх аднаверцаў» у Брэсце на вуліцы Люблінскай уніі, 44. Пра час і месца набажэнстваў патрэбна было загадзя, найменш за 3 дні, паведамляць у мясцовыя паліцэйскія органы, як і пра змены часу і месца набажэнстваў. Асобна падкрэслівалася, што «публічныя выступленні не дапускаюцца». Калі царква жадала сабрацца на агульны сход, то на гэта патрабавалася згода Брэсцкага староства, а для таго каб яе атрымаць, патрэбна было напісаць адпаведную заяву. Як прыклад падобнай заявы можна прывесці зварот Л. Дзекуць-Малея ад 4 верасня 1929 г., адрасаваны на імя брэсцкага староства: «Ласкава прашу выдаць дазвол на правядзенне набажэнства 15 верасня гэтага года паводле абраду Евангельскіх Хрысціян Баптыстаў у вёсцы Ляплёўка Дамачаўскай гміны, Брэсцкага павета, пачатак а 10 гадзіне раніцы ў доме № 10 Андрэя Якімука пад кіраўніцтвам служыцеля Цярэнція Кірычука з царквы ў Рагозне»¹³. Адрозна пасля таго, як адпаведны дазвол пастар атрымліваў, з канцылярыі брэсцкага староства паведамлялі пра выдачу дазволу каменданту паліцыі і даручалі яму скласці і падаць адпаведную справаздачу пра набажэнства, якое адбылося. У справаздачы адзначаліся наступныя элементы: час і месца набажэнства; ход набажэнства (спевы, пропаведзь і г.д.); колькасць людзей, якія бралі ўдзел (асобна пісалася пра членаў царквы і запрошаных на набажэнства); часам адзначалася мова набажэнства і інфармацыя пра тое, ці далучыўся хто-небудзь да царквы¹⁴.

Правядзенне хрышчэнняў таксама патрабавала дазволу мясцовых уладаў. Так, напрыклад, 30 верасня 1929 г. Л. Дзекуць-Малей звяртаўся ў Брэсцкае староства з просьбай выдаць дазвол на правядзенне хрышчэння 6 кастрычніка 1929 г. «на рацэ Мухавец паміж чыгуначным і шасэйным мастамі ў кірунку Ковеля». Хрышчэнне мелася адбывацца а 8-й гадзіне раніцы. Староства дало дазвол, паведаміла ў мясцовую камендатуру

¹³ ДАБВ. Ф. 2. В. 1. С. 1123. А. 136зв.

¹⁴ Тамсама. А. 136.

паліцы пра гэтую падзею і запатрабавала ад паліцэйскіх адпаведнай справаздачы¹⁵.

Дадзеныя справаздачы з'яўляюцца цікавай крыніцай па гісторыі пратэстанцкай царквы Брэста. Паліцэйскі інфарматар паведамляў: «Дня 6/Х 1929 г. а 8.30 у рацэ Мухавец паміж чыгуначным мостам і Ковельскай шашой, паводле абраду Евангельскіх Хрысціян Баптыстаў, адбылося хрышчэнне двух мужчын і трох жанчын. Урачыстасць пачалася а 8.30, а скончылася а 9.30. Падчас урачыстасці спяваліся песні і прамаўляў на расійскай мове прапаведнік Дзекуць-Малей. На ўрачыстасці прысутнічалі каля 50 чалавек баптыстаў і каля 30 чалавек небаптыстаў якія прыйшлі з цікавасці. Урачыстасць прайшла цалкам спакойна»¹⁶.

Тое, што пастар Л. Дзекуць-Малей прамаўляў на расійскай мове, можа стаць больш зразумелым, калі мы звернемся да нацыянальнай статыстыкі Брэста. Так, на 1928 г. па афіцыйных звестках у горадзе пражывалі 19 693 яўрэі, 13 454 палякі, 4951 рускі, 1370 беларусаў і 1237 украінцаў¹⁷. Пратэстанцкая царква Брэста фармавалася ў асноўным на праваслаўным грунце, у асноўным з беларусаў. Разам з гэтым, варта адзначыць, што менавіта ў гэты час Л. Дзекуць-Малей і А. Луцкевіч завяршалі працу над перакладам Новага Запавету і Псалмаў на беларускую мову, таму не выключана, што польскі інфарматар памыліўся, назваўшы мову Л. Дзекуць-Малея расійскай.

Цікава, што самі польскія ўлады канстатавалі, што ў Брэсце ў канцы 1920-х - на пачатку 1930-х гг. было 500 пратэстанцкіх вернікаў-беларусаў «з дамешкам палякаў», а ў вёсках Брэсцкага павета абсалютную большасць баптыстаў складалі беларусы¹⁸.

Баптысцкія царквы раслі хутка, узнікала вострая патрэба ў пастарах і служыцелях. 27 студзеня 1931 г. Л. Дзекуць-Малей прасіў палескага ваяводу даць пасведчанні на права рэлігійнай дзейнасці для трох асобаў: Мікалая Федарчука, Якава Курэца і

Гені Кобака, якія занялі месца служыцеляў у Брэсцкім рэгіёне евангельскіх хрысціян баптыстаў¹⁹.

У адносінах беларускіх баптысцкіх царкваў з польскімі ўладамі ўзнік яшчэ адзін важны клопат. Баптысцкія царквы Брэсцкага рэгіёну мусілі адсылаць кнігі цывільнага стану ў Брэсцкае староства для таго, каб там іх зацвярджалі: ставілі пячаткі і прашнуроўвалі. Праблема была ў тым, што староста не маўсёды своечасова вяртаў назад гэтыя кнігі, і Л. Дзекуць-Малей, як адказны за рэгіён, быў вымушаны з адпаведнымі заявамі звяртацца да гарадской адміністрацыі Брэста, пішучы, што сама польская мясцовая адміністрацыя вымушала беларускіх баптыстаў парушаць законы²⁰. Разам з царквой, кнігу запісаў цывільнага стану вёў Брэсцкі магістрат і адпаведная гміна па месцы жыхарства членаў царквы²¹.

Жыццё царквы ахоплівае ўсе пытанні жыцця і смерці чалавека. Могілка з'яўляюцца важным элементам жыцця грамадства, яны паказваюць пэўную пераемнасць пакаленняў і прывязанасць людзей да сваёй зямлі. У 1926 г., як відаць з дакументаў, пад кіраўніцтвам Л. Дзекуць-Малея быў складзены ўзор звароту вернікаў даволі шматлікіх баптысцкіх царкваў да мясцовых уладаў з просьбай выдзеліць для баптыстаў асобны пляц пад могілкі, паколькі ў справе пахавання памерлых пастаянна ўзнікалі непаразуменні з праваслаўнымі²². Аднак справа з могілкамі аказалася не такая простая. У Камянцы-Літоўскім і Воўчыне баптыстам адмовілі ў выдзяленні асобнага надзелу для пахаванняў. Таму Л. Дзекуць-Малей вымушаны быў звяртацца 29 красавіка 1929 г. у Брэсцкае павятовае староства з паўторнай просьбай даць адказ на папярэднюю просьбу, а таксама паведамляў, што баптысты хаваюць сваіх памерлых на былых вайсковых могілках на Лысай гары²³. Як відаць, і гэтая просьба не была разгледжана пазітыўна.

¹⁵ Тамсама. А. 139.

¹⁶ Тамсама. А. 138.

¹⁷ Памяць. Брэст. У 2 кн. Кн. 1. Мн., 1997. С. 230.

¹⁸ ДАБВ. Ф. 2. В. 1. С. 1123. А. 100.

¹⁹ ДАБВ. Ф. 1. В. 2. С. 2319. А. 1.

²⁰ ДАБВ. Ф. 1. В. 2. С. 2313. АА. 15-16.

²¹ Тамсама. А. 11.

²² ДАБВ. Ф. 2. В. 1. С. 1123. А. 63.

²³ Тамсама. А. 62.

Такім чынам, за першае дзесяцігоддзе свайго царкоўнага служэння ў Брэсце Л. Дзекуць-Малей здолеў арганізаваць даволі вялікую царкву, якая налічвала некалькі сотняў вернікаў і прыхільнікаў, заснаваць шэраг мясцовых цэркваў на Берасцейшчыне, зарэгістраваць іх і наладзіць сістэму іх адносінаў з уладамі. Дакументы сведчаць пра тое, што пастар Л. Дзекуць-Малей бачыў баптысцкую царкву сур'ёзнай грамадскай сілай, клапацячыся пра асобныя пратэстанцкія могількі, і працаваў на агульнабеларускую перспектыву, перакладаючы, разам з А. Луцкевічам, Новы Запавет і Псальмы на беларускую мову. Усё гэта адбывалася ў брэсцкі перыяд яго жыцця, які можна з усёй справядлівасцю лічыць самым плённым.

Паводле
Брестчина: история и современность.
Брест, 2012. С. 137–141.